

## TEBLİĞ

Başbakanlık (Diyanet İşleri Başkanlığı)'tan:**2017 YILI KURBAN HİZMETLERİNİN UYGULANMASINA DAİR TEBLİĞ  
BİRİNCİ BÖLÜM****Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar****Amaç**

**MADDE 1 –** (1) Bu Tebliğin amacı, kurban kesmek isteyenlerin kurbanlarını dini hükümlere, sağlık şartlarına ve çevre temizliğine uygun olarak hayvana en az acı verecek şekilde kesmelerine veya vekalet yoluyla kestirmelerine yardımcı olunması, kurban satış ve kesim yerlerinin belirlenmesi, kesim yapacak kişilerin eğitilmesi, alınacak tedbirler ve bu konulara ilişkin diğer hususları düzenlemektir.

**Kapsam**

**MADDE 2 –** (1) Bu Tebliğ, 2017 Yılı Kurban Bayramı'nda ve 2018 Yılı Kurban Hizmetlerinin Uygulanmasına Dair Tebliğ yürürlüğe girene kadar kesilecek kurbanlarla ilgili esasları, alınacak tedbirleri ve bu konulara ilişkin diğer hususları kapsar.

**Dayanak**

**MADDE 3 –** (1) Bu Tebliğ, 22/6/1965 tarihli ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun 7 nci maddesi, Bakanlar Kurulunun 24/10/2001 tarihli ve 2001/3214 sayılı Kurban Hizmetlerinin Diyanet İşleri Başkanlığınca Yürütülmesine Dair Kararı ve 18/8/2002 tarihli ve 24850 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Kurban Hizmetlerinin Diyanet İşleri Başkanlığınca Yürütülmesine Dair Yönetmeliğe dayanılarak hazırlanmıştır.

**Tanımlar**

**MADDE 4 –** (1) Bu Tebliğde geçen;

- a) Başkanlık: Diyanet İşleri Başkanlığını,
- b) Hayvansal atık: Kurban satış yerlerinden kaynaklanan hayvansal dışkıları ve ölü hayvanlar ile kesilen hayvanlardan kaynaklanan hayvansal dışkıları dahil kan, yan ürün olarak değerlendirilemeyen deri ve postları, sakatat, kelle, her türlü kemik ve tüyler, hastalıklı organlar ve dokuları,
- c) Karar: Bakanlar Kurulunun 24/10/2001 tarihli ve 2001/3214 sayılı Kurban Hizmetlerinin Diyanet İşleri Başkanlığınca Yürütülmesine Dair Kararı,
- ç) Komisyon: İllerde vali veya görevlendireceği bir vali yardımcısının, ilçelerde ise kaymakamın başkanlığında, Müftülük, İl/İlçe Sağlık Müdürlüğü, Halk Sağlığı Müdürlüğü/Toplum Sağlığı Merkezi, Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl/İlçe Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Orman ve Su İşleri İl Şube Müdürlüğü, Belediye ve Türkiye Diyanet Vakfı temsilcisinden oluşan Kurban Hizmetleri Komisyonunu,
- d) Kurban: İbadet maksadıyla belirli bir vakitte, belirli şartları taşıyan hayvanı usulünce kesmeyi,
- e) Kurul: Diyanet İşleri Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı temsilcilerinden oluşan Bakanlıklararası Kurban Hizmetleri Kurulunu,
- f) TÜRKVET: Sığır cinsi hayvanlar ile koyun ve keçi türü hayvanların, işletmelerin ve yetiştiricilerin kayıt altına alındığı veri tabanını,
- g) Yönetmelik: Kurban Hizmetlerinin Diyanet İşleri Başkanlığınca Yürütülmesine Dair Yönetmeliği,
- ğ) Yönetim planı: Oluşacak kurban atığının miktarı, toplanması, taşınması, geri kazanılması ve bertaraf edilmesine ilişkin hususları içeren planı,

ifade eder.

**İKİNCİ BÖLÜM****Kurban Hizmetleri Komisyonlarının Çalışmaları****Komisyonların çalışmaları**

**MADDE 5 –** (1) Komisyonlar tarafından aşağıdaki çalışmalar yapılır:

- a) Karar, Yönetmelik ve bu Tebliğ hükümleri çerçevesinde 1/9/2017 tarihinde başlayacak olan Kurban Bayramı münasebetiyle komisyon üyeleri yükümlülüklerini yerine getirme noktasında gerekli tedbirleri alır.
- b) Şehirlerde ihtiyacı karşılayacak sayıda ve kapasitede kurban satış ve kesim yerleri ile adaklık kesim yerleri tesis edilir.
- c) Kurbanların kesim yerlerinde kesilmesi için gerekli tedbirler alınır.
- ç) Kurban satış ve kesim yerleri birbirine yakın yerlerde planlanır, çevresel riskleri en aza indirerek varsa atık yönetimi planlanmış alanlar seçilir.
- d) Çevre kirliliğini önleyici tedbirlerin alınması bağlamında gerek duyulduğunda pazar yerleri kurban kesim yerine dönüştürülür.
- e) Kurban satış ve kesim yerlerine ulaşımın kolay sağlanması için yerel yönetimlerce tedbirler alınır.
- f) Kurban satış ve kesim yerleri, çevre ve toplum sağlığını olumsuz etkileyecek durumlardan arındırılır. Ayrıca kurban satış ve kesim yerlerinde gerekli sıhhi tedbirler alınır.

- g) Kurban satış yerleri etrafı branda ile çevrili, üstü kapalı ve insanların sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hazırlanır.
- ğ) Kesim yerleri genel sağlık şartlarına uygun, dezenfekte edilebilir, zemininde su biriktirmeyen, ıskılandırma ve havalandırması bulunan mekanlardan seçilir. Ayrıca insanların sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hazırlanır.
- h) Kesim alanı ve çevresinde evcil ya da sokak hayvanlarının girmesine engel olunacak şekilde önlemler alınır.
- ı) Kesim yerlerinde kesilip parçalandıktan sonra etlerin hemen teslim edilmesi sağlanır, bu sağlanamadığında gerekli saklama koşulları oluşturulur.
- i) Kesim yerlerinden kaynaklanacak atık suların doğrudan alıcı ortama verilmesini engelleyici tedbirler alınır.
- j) Kesim yerlerinde kesilen hayvanların deri ve sakatatlarının zayi olmadan değerlendirilmesi hususunda gerekli tedbirler alınır.
- k) İl ve ilçelerdeki kurban satış ve kesim yerlerinin açık adresleri, Din Hizmetleri Yönetim Sistemine (DHYS) 14/8/2017 Pazartesi günü mesai bitimine kadar girilir.
- l) Halk Eğitim Merkezlerinde "Kesim Elemanı Yetiştirme ve Geliştirme Kursları" düzenlenir.
- m) Kesim yerlerinde komisyon üyesi kurum ve kuruluşlardan yeterli sayıda personel görevlendirilir ve ücretleri Kurban Komisyonu hesabından ödenir.
- n) Bayram günlerinde trafikte oluşan yoğunluk dikkate alınarak kurban satış ve kesim yeri güzergahında ulaşımı kolaylaştıracak tedbirler alınır.
- o) Kesim yerlerinde kesimlerin daha düzenli yapılması, zaman kaybının ve karmaşanın önlenmesi için randevu sistemi uygulanır. Kesim işlemlerini bayramın ilk gününde yoğunlaştırmamak için gerekli tedbirler alınır.
- ö) "Vekaletle Kurban Kesim Organizasyonu" konusunda bilgilendirme yapılır.
- p) Kesim yerlerinde "Kasaplık Belgesi" veya Kesim Elemanı Yetiştirme ve Geliştirme Kurslarından alınmış "Kurs Bitirme Belgesi" ve "Hijyen Eğitimi Belgesi" olanlar görevlendirilir.
- r) Kurban satış yerleri bayramdan 15 gün önce hazır hale getirilir ve bu tarihten önce kurbanlık hayvan nakli başlatılmaz.
- s) Satış ve kesim yerlerinde belediyeler gerekli tedbirleri alır.
- ş) Kesim yerine götürülürken, araca bindirilirken, araçtan indirilirken ve kesilirken kurbanlık hayvanlara eziyet edenlere 19 uncu maddede belirtilen cezalar uygulanır.
- t) İlçe Kurban Komisyonu, raporunu 1/10/2017 tarihi mesai bitimine kadar İl Kurban Komisyonuna iletir. İl Kurban Komisyonu, ilçelerden gelen raporlarla kendi raporunu değerlendirip birleştirerek 31/10/2017 tarihi mesai bitimine kadar Din Hizmetleri Yönetim Sistemine (DHYS) kaydeder.
- Bilgilendirme çalışmaları**
- MADDE 6 – (1)** Bilgilendirme kapsamında aşağıdaki çalışmalar yapılır:
- a) İl ve ilçelerde hazırlanan kurban satış ve kesim yerleri 17/8/2017 tarihinden itibaren Kurul ve Komisyon üyesi kurum ve kuruluşların web sayfalarında yayınlanır.
- b) Kurbanın dini ve toplumsal boyutları hususunda bilgilendirme yapılır.
- c) Başta kist hidatik, şarbon, bruselloz, kırım kongo kanamalı ateşi, tüberküloz gibi hayvanlardan insanlara geçen hastalıklar olmak üzere toplum ve çevre sağlığı, etin usulüne uygun işlenmesi, pişirilmesi, tüketilmesi, sakatatların çöpe atılmaması, evcil ve yabani hayvanlara verilmemesi ve benzeri konularda vatandaşlarımız aydınlatılır.
- ç) Kurban kesen ve hayvanı yüzerek et taksimi yapan kimselerin etle temas eden uzuvlarında yara olmaması, bu durumda olanların kesim, yüzme ve et taksimi işini yapmaları zorunlu ise hijyenik eldiven kullanmaları, elde yara olduğu halde eldiven kullanmadan kesim işlemi yapılmışsa bu etlerin çok iyi pişirildikten sonra tüketilmesi hususunda vatandaşlarımız bilinçlendirilir.
- d) Kurban olarak satın alınacak hayvanların sağlıklı, besili, veteriner sağlık raporu/hayvan pasaportu/nakil belgesi olan, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca belirlenen koruyucu aşıları yapılmış ve hayvan kimlik sistemine kayıtlı olanlardan seçilmesi, gebe ve damızlık değeri yüksek dişi hayvanların kurbanlık olarak kesilmesinin önlenmesi, kurban edilmesi uygun olan hayvanlardan öncelikle erkek olanların tercih edilmesi gerektiği hatırlatılır.
- e) Kurban olması dinen sakıncalı olan hayvanlar kurban satış yerlerine getirilemez. Buna bağlı olarak, "Kurban kesmekle yükümlü olan kimsenin bu ibadeti yerine getirmiş sayılması için kurbanlık hayvanda bazı niteliklerin bulunması şart koşulmuştur. Buna göre kurban; koyun, keçi, sığır, manda ve deveden olur. Bunların dışındaki hayvanlar kurban olarak kesilemezler. Kurban olabilmesi için, kurbanlık hayvanın deve için 5; sığır ve manda için 2; koyun ve keçi için 1 yaşını doldurması gerekir. Bunun yanında koyun semizlik ve gösteriş olarak bir yaşındakilerle aynı olursa altı ayını tamamladıktan sonra da kurban edilebilir. Kesilecek hayvanın kurban olmaya engel bir kusurunun bulunmaması gerekir. Kurban edilecek hayvanın sağlıklı, düzgün, azaları tamam, besili olması hem ibadetin gaye ve mahiyetine hem de sağlık kurallarına uygun düşer. Kötürüm derecesinde hasta, zayıf ve düşkün, bazı azaları eksik mesela bir veya iki gözü kör, kulakları ve boynuzları kökünden kesilmiş, dili kesik, dişlerinin tamamı veya çoğu dökülmüş, kuyruğu ve memesi kesik hayvanlar kurban olmaz. Ancak hayvanın doğuştan boynuzsuz, şaşı, topal, deli, biraz hasta, bir kulağı delinmiş veya yırtılmış olmasında kurban açısından bir sakınca yoktur. Koyunun daha semiz ve lezzetli olması maksadıyla doğduğunda kuyruğunun kısmen veya tamamen kesilmesi kusur sayılmaz" bilgileri çerçevesinde toplum aydınlatılır.

f) Kurban satış yeri görevlileri tarafından yapılacak kontrollerde belgesiz, sağlık durumu iyi olmayan, özellikle büyükbaş hayvanlarda 2 yaşını doldurmamış (kapak atmamış), kurban vasfı taşımayan hayvanların kurban satış yerine alınmayacağı ve satışına izin verilmeyeceği ve aykırı durumlarda yasal işlem başlatılacağına ilişkin, çadır ya da padokları kiralama yetkisine sahip kurban satış yeri yetkilileri tarafından hayvan sahibi ya da çadır sahibinden "Kurban Satış Yeri Taahhütnamesi" Ek-4 alınarak arşivlenir. Yapılan denetimlerde kurban olmaya uygun olmayan hayvanlar olduğu tespit edilirse ilgili hayvanlar (X) işaretiyle işaretlenir. Kurban satış yerinin muhtelif yerlerine (X) işareti olan hayvanların kurban olmaya uygun olmadığına dair bilgilendirme afişleri asılır.

g) Ticaret Borsalarında olduğu gibi canlı hayvan alım ve satımlarında tokluk firesi düşülmesi konusunda satıcılar ve vatandaşlarımız mutlak usullerle bilgilendirilir.

ğ) Anadolu'da hayvanlarda görülen şap hastalığının, Trakya'ya geçişini önlemek üzere Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca alınan tedbirler uyarınca, Kurban Bayramı münasebetiyle İstanbul'un Avrupa yakası dahil olmak üzere Trakya'ya kurbanlık hayvan sevkini Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca yayımlanan 2010/7, 2010/13 ve 2013/16 sayılı Trakya'ya Yapılacak Canlı Hayvan Sevkleri Genelgelerinde belirlenen kriterler çerçevesinde yapılacağı ve Avrupa yakası dahil İstanbul'a 17/8/2017 tarihinden itibaren kurbanlık hayvan sevkı yapılabileceği konusunda vatandaşlarımız aydınlatılır.

h) "Kurbanlık Hayvan Satın Alırken Dikkat Edilecek Hususlar" Ek-1 ve "Kurban Olarak Kesilen Sığır Cinsi Hayvanların Kulak Küpe ve Pasaportları" Ek-2 duyuruları cami ilan panoları ile kurban satış ve kesim yerlerine asılmak suretiyle ilgililer bilgilendirilir.

ı) Kurbanlık hayvanların tür, ırk, cinsiyet ve doğum tarihi bilgilerinin sorgulanabilmesi amacıyla Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca <https://hayvanbilgi.tarim.gov.tr/> web sayfası ile "HaySag" isimli mobil uygulama hazırlanarak kullanıma açılmış olup, söz konusu web sayfası ve mobil uygulamadan küpe numarası girilerek hayvan bilgilerinin sorgulanabileceği konusunda vatandaşlarımız bilgilendirilir.

### ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

#### Hayvan Hareketlerinde Uyulacak Esaslar

##### Salgın hastalıklar açısından dikkat edilecek hususlar

**MADDE 7 –** (1) Hayvanların pazarlarda ve özellikle satılmayanların geri dönüşlerinde herhangi bir risk taşımaması için, sevk öncesi Yurtiçi Veteriner Sağlık Raporlarının düzenlenmesinde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının 2017/01 sayılı Hayvan Hastalıkları ile Mücadele ve Hayvan Hareketleri Kontrolü Genelgesi ve diğer talimatlarında belirtilen koruyucu aşılmalara ilişkin hükümlere göre hareket edilecek olup özellikle şap hastalığı yönünden aşı ve bağışıklık sürelerine dikkat edilir. Kurban satış yerlerine girişlerde bu belgeler mutlaka kontrol edilir.

(2) Kurbanlık hayvan yetiştiren işletmelerdeki büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar salgın hastalıklar yönünden kontrol edilir. Hayvan pazarı, borsa, geçici hayvan satış ve kesim yerlerinin resmi ve belediye veteriner hekimlerince yapılan kontrol ve denetimleri sıklaştırılır.

(3) Veteriner Sağlık Raporu düzenlenmeden önce resmi veteriner hekimlerce kurbanlık hayvanların sağlık kontrolü yapılarak sadece sağlıklı hayvanların sevklerine müsaade edilir, satılmayan hayvanların geri dönüşlerinde veteriner sağlık raporu alınması hususunda yetiştiriciler bilgilendirilir. Bulaşıcı hastalığa yakalanmış veya hastalıktan şüpheli hayvanlara 11/6/2010 tarihli ve 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ile bu Kanuna dayanılarak çıkarılan yönetmelik ve talimatların ilgili hükümlerine göre işlem yapılır.

(4) Sevk öncesinde hayvanların klinik muayenesi yapılır, muayenede şap hastalığı varlığı ya da şüphesi bulunmaması, sevk oldukları ve sevk edilecekleri yerin şap hastalığı şüphesi ya da mihrakı nedeniyle oluşturulmuş koruma ve gözetim bölgesi olmaması durumunda, hayvanların sevkine müsaade edilir.

(5) Hayvan pazarı, borsa ve geçici hayvan satış yerlerinde hastalık bulaştırma riskinin ortadan kaldırılması için, hayvanların ilk çıkış yerlerinde veteriner sağlık raporu düzenlenirken uygulanan koruyucu aşılama ve bağışıklık süreleri dikkate alınır ve satış yerlerine girişlerde de bu bilgiler kontrol edilir.

(6) Trakya'daki iller ile İstanbul ili Avrupa yakasına, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının 2010/7, 2010/13 ve 2013/16 sayılı Trakya'ya Yapılacak Canlı Hayvan Sevkleri Genelgeleri kapsamında uygun şartları taşıyan kurbanlık hayvanların sevklerine 17/8/2017 tarihinden itibaren başlanacak olup bu tarihten önce kesinlikle sevk işlemi yapılmaz.

(7) İstanbul ili Anadolu yakasına kurbanlık hayvan sevkleri de 17/8/2017 tarihinde başlayacak olup, bu tarihten önce sevk işlemleri yapılmaz.

(8) Hayvan pazarı, borsası, geçici hayvan satış merkezi, kesim yerleri ile nakil araçlarının temizlik ve dezenfeksiyonu aksatılmadan yapılır. Görevlilerce dezenfeksiyon kayıtları tutulur ve kontrollerde gösterilir.

(9) Hayvan nakil araçlarında kullanılmak üzere hayvan pazarı, borsa ve hayvan satış yerlerinde temiz altlık bulundurulur. Nakil sonrasında araçlarda bulunan altlık ve gübreler şap hastalığını bulaştırma riskinin yok edilmesi açısından güvenli bir şekilde imha edilir. Bunların gübre olarak arazide kullanılmasına izin verilmez.

##### Kurbanlık hayvan sevkleri ile ilgili alınacak önlemler

**MADDE 8 –** (1) İller arası sevk edilecek kurbanlık hayvanlar için TÜRKVET üzerinden tanzim edilen veteriner sağlık raporu düzenlenmeden önce usulüne uygun bastırılmayan, silintili ve okunaksız olan pasaportlar/nakil belgeleri işleme konulmaz.

(2) İller arası sevk talebi edilen fakat küpelenerek tanımlanmamış, veri tabanına kaydedilmemiş, yanlarında pasaportları/nakil belgeleri bulunmayan hayvanların sevklerine izin verilmez.

(3) Kurbanlık hayvanlar için veteriner sağlık raporu düzenlenmeden önce kulak küpe numaraları TÜRKVET'ten mutlaka kontrol edilerek hayvanların veri tabanındaki bilgileriyle uyum gösterip göstermediği kontrol edilir.

(4) Veteriner sağlık raporunun kayıt sistemi üzerinden düzenlenememesi halinde matbu veteriner sağlık raporu kullanılır. bu durumda kulak küpesi ve pasaportu bulunan sığır cinsi hayvanların veteriner sağlık raporunun ilgili hanesine kulak küpe numaraları yazılır. gerektiğinde kulak küpe numaraları mühürlü ve imzalı olarak ayrı bir kağıda listelenerek veteriner sağlık raporuna iliştilir ve veteriner sağlık raporunun üzerine "Kurbanlık" ibaresi yazılır.

(5) Koyun ve keçi türü hayvanların kulak küpelerinin yazılı olduğu nakil belgesi resmi veteriner hekim tarafından kaşelenip imzalanarak veteriner sağlık raporuna eklenir. Sevk raporu üzerine "Kurbanlık" ibaresi yazılır.

(6) TÜRKVET veri tabanlarında geçici kurban satış yeri için her ilçeye bir işletme numarası tahsis yapılmıştır. Kurbanlık olarak veteriner sağlık raporu verilen sığır cinsi hayvanlar ile koyun ve keçi türü hayvanların, gideceği il/ilçenin geçici kurbanlık hayvan satış yerlerine veri tabanında nakilleri yapılır. (Örn. Ankara ili Çankaya ilçesi için geçici kurban satış yeri işletme numarası TR06888880023 olarak belirlenmiştir.) Hareketin tamamlanması için varış işletmesinin bağlı bulunduğu il/ilçe müdürlüğü tarafından veteriner sağlık raporu/pasaport/nakil belgesi kontrol edildikten sonra uygun olanlar için varış hareketi onaylanır.

(7) TÜRKVET veri tabanında nakli yapılan kurbanlık hayvanların veteriner sağlık raporuna "Türkvet'te nakilleri yapılmıştır" ibaresi mutlaka yazılır.

(8) Kurbanlık hayvanlar, yurtiçi veteriner sağlık raporu düzenlenmeden önce, kırım kongo kanamalı ateşi hastalığının taşıyıcısı olan keneler yönünden; özellikle hastalığın görüldüğü il ve ilçelerde dikkatli bir şekilde muayene edildikten ve gerekli tedbirler alındıktan sonra sevk edilir.

#### **Kurbanlık hayvanların yüklenmesi, taşınması ve boşaltılması ile ilgili hususlar**

**MADDE 9 –** (1) Nakil araçları hayvanların güvenli bir biçimde sevklerini sağlamak amacıyla, üzerleri hava şartlarına uygun ve hayvanlara yeterli hava sağlayacak şekilde kapatılır. Ayrıca kapaklar sağlam ve hayvanların atlama ve kaçmalarını engelleyecek şekilde olur.

(2) Nakil araçlarına dışarıdan görülecek şekilde, hayvan nakledildiğini belirten levhalar asılır.

(3) Araçlarda hayvanların hacimlerine ve planlanan yolculuğa uygun yeterli alan ve yükseklik olması sağlanır. Araçların yükleme yapılmadan önce temizlik ve dezenfeksiyonu yapılır, aracın taban döşemeleri üzerine en az 2 cm kalınlığında yataklık, sap, saman, talaş ve benzeri maddeler serilir.

(4) Hayvanların nakil vasıtalarına aşırı yüklenmelerine, nakliye sırasında yaralanma veya gereksiz yere acı çekmelerine neden olabilecek nakil vasıtaları ile sevklerine izin verilmez.

(5) Hayvanların nakliyesinin 8 saatten fazla sürmesi durumunda, uygun aralıklarla hayvanlara yem ve su verilmesi ve dinlendirilmesi konularında nakliyeciler ve hayvan sahibine bilgi verilerek nakil araçlarının yem ve su yönünden tedarikli olup olmadıkları, ilk yardım çantası ile yeteri miktarda urgan, yular bulundurup bulundurmadıkları kontrol edilir. Kurbanlık hayvan nakillerinde hayvan refahı kurallarına uyulur.

#### **Kurbanlık hayvanların sevkleri sırasında yapılacak kontroller**

**MADDE 10 –** (1) Kurban bayramı öncesinde kurbanlık hayvanların sevklerinin kontrol ve denetimi açısından İl/İlçe Emniyet Müdürlüğü, Jandarma Komutanlığı ve Belediye Zabıtası ile sıkı işbirliği ve koordinasyon sağlanarak, belgesiz hayvan hareketlerine karşı düzenlenen yol kontrol ve denetimlerinin sayısı artırılır.

(2) Özellikle İstanbul (Yavuz Sultan Selim Köprüsü (Riva) ve Çamlıca Hayvan Sevk Kontrol Noktaları), Çanakkale (Lapseki Merkez İskelesi) ile Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı uhdesinde bulunan Yol Kenarı Denetim İstasyonlarında güvenlik güçleriyle gerekli koordinasyon sağlanarak kurbanlık hayvan sevklerinde daha etkin denetim ve kontrol yapılır. İhtiyaç duyulması halinde Kurban Hizmetleri Komisyonu Kararı ile yeni denetim noktaları belirlenir.

(3) Yol kontrol ve denetimleri sırasında nakil vasıtalarında hayvanların acı çekmelerine neden olabilecek şekilde aşırı yükleme ile hasta hayvanların bulunduğu tespit edilirse bu araçlar sevkten alıkonur ve 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununa göre işlem yapılır.

#### **Kurban satış yerlerine yönelik alınacak önlemler**

**MADDE 11 –** (1) Hayvancılık işletmelerinden doğrudan yapılan satışlar hariç kurbanlık hayvanlar; hayvan pazarı, canlı hayvan borsası, hayvan park ve panayırıların yanı sıra komisyonlarca alınan kararlar doğrultusunda belirlenen kurban satış yerlerinde ve özel kurban kesimi yapılacak işletmelerde alınıp satılır. Önceden belirlenen yerler dışında, kurbanlık hayvan alım ve satımlarına müsaade edilmez. Bu konuda yetiştiriciler ve satıcılara komisyonlarca bilgilendirme yapılır.

(2) Kurban satış yerlerine getirilen hayvanların il içi hareketlerinde pasaport/nakil belgesi, iller arası hareketlerinde ise veteriner sağlık raporları, pasaport/nakil belgeleri kontrol edilerek, belgeleri tam olanların girişine izin verilir. Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliğine ve Koyun ve Keçi Türü Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliğine göre küpelenmemiş ve kayıt altına alınmamış hayvanların kurban satış yerlerine girişlerine müsaade edilmez.

(3) Kurban satış yerlerine 6 ncı maddenin birinci fıkrasının (f) bendinde belirtilen hususlara uymayan, ayrıca küpesiz ve belgesiz hayvan girişleri önlenir.

(4) Kurban satış yerlerinde komisyonlarca belirlenecek yeterli sayıda resmi/belediye/serbest veteriner hekim, belediye zabıtası ile din görevlilerinden oluşan "Kurban Kontrol ve Denetim Birimi" kurulacaktır. Bu birimde görev yapacak serbest veteriner hekimler, Veteriner Hekim Odaları ile işbirliği yapılarak belirlenir.

(5) Kurban satış yerleri belediyelerce her gün sabah ve akşam temizlenir, ayrıca etkin dezenfektan maddeler kullanılarak dezenfekte edilir.

(6) Kurban satış yerlerinde değişik bölgelerden hayvanlar bir araya gelmekte, satılamayan hayvanların geri dönüşlerinde hastalık bulaştırma riski bulunmaktadır. Bu sebeple satış yerlerine gelen hayvanlar giriş ve çıkışlarda bulaşıcı hastalıklar yönünden kontrol edilerek hastalıklı hayvanların nakline izin verilmez.

(7) "Kurban Satış Yerleri Kontrol Formu" Ek-5 ve "Kurban Kesim Yerleri Kontrol Formu" Ek-6 her kurban satış ve kesim yeri için komisyonca belirlenen denetçilerce doldurulur. 60 üstü puanla değerlendirilen yerler için uygunluk, 60 puan altıyla değerlendirilen yerler için uygunsuzluk belgesi düzenlenir. Uygunsuzluk belgesi düzenlenen kurban satış ve kesim yerlerinin girişlerine "Standartlara Uygun Değildir" yazısı asılır ve Kurban Bayramının ilk gününe kadar şartlarını düzelterek puanını 60'a çıkarmadığı takdirde komisyonca belirlenen ceza ile tecziye edilir.

#### **Kurbanlık hayvanların kesiminde ve kesim yerlerinde dikkat edilecek hususlar**

**MADDE 12 –** (1) Kurbanlık hayvanlar, belediyelerden çalışma izni almış kesimhane ile Komisyonların belirlediği kesim yerlerinde kasaplık belgesi veya Kesim Elemanı Yetiştirme ve Geliştirme Kurslarından alınmış "Kurs Bitirme Belgesi" olanlar tarafından; köylerde ve belirlenmiş kesim yeri bulunmayan yerlerde ise -cadde, sokak ve parka bakmamak kaydıyla kendi bahçelerinde usulüne uygun olarak ve çevreye zarar vermeyecek şekilde- ehil kişilerce kesilir.

(2) Cadde, sokak ve park gibi kamusal alanlarda kurbanlık hayvan kesimleri yapılamaz.

(3) Kesim yerleri; resmi ve belediye veteriner hekimleri, belediye zabıta ekipleri ile din görevlileri işbirliğinde etkin olarak denetlenir ve kontrol edilir.

(4) Kesim yerlerindeki atıkların çevre kirliliğine sebep olmaması için gerekli önlemler alınır.

(5) Kesilen hayvanlara ait hastalıklı organlar, kesim sırasında oluşan atıklar, kist hidatik riskine karşı karaciğerler ve akciğerler kesinlikle evcil ve yabani hayvanlara verilmez. Hayvanların çıkaramayacağı derinlikte çukurlara gömülerek bertaraf edilir.

(6) Belediye ve/veya muhtarlıkça çevre ve toplum sağlığı dikkate alınarak temizlik yaptırılır.

#### **Kulak küpesi ve pasaportların toplanması ve kayıtlarının silinmesi**

**MADDE 13 –** (1) Kurban satış yerlerinde sığır cinsi hayvan satışlarında, kesilen hayvanların kayıtlardan düşülmesi maksadı ile satıcı, hayvan pasaportlarının ilgili kısımlarını bu hayvanların kurbanlık olarak satıldığını belirterek yedi gün içinde en yakın İl/İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğüne teslim eder.

(2) Kesimhanelerde kesilen kurbanlık sığır cinsi hayvanların kulak küpeleri 2/12/2011 tarihli ve 28130 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliğinin ilgili hükümleri çerçevesinde biriktirilerek Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslar gereğince imha edilir, kesilen sığır cinsi hayvanların veri tabanından düşümleri yapılır, hayvan pasaportları en yakın İl/İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğüne kesim tarihlerinden itibaren yedi gün içinde teslim edilir.

(3) Kesimhanelerde kesilen kurbanlık koyun ve keçi türü hayvanların kulak küpeleri 2/12/2011 tarihli ve 28130 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Koyun ve Keçi Türü Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliğinin ilgili hükümleri çerçevesinde biriktirilerek Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslar gereğince bulundukları yerin İl/İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünün kontrolünde imha edilir ve koyun keçi türü hayvanların veri tabanından düşümleri yapılır.

(4) Komisyonun belirlediği yerler dışında ve köylerde kesilecek kurbanlık sığır cinsi hayvanların kulak küpeleri ve pasaportlarının, koyun ve keçi türü hayvanların kulak küpelerinin toplanarak veri tabanından düşümlerinin sağlanabilmesi yönünden İl/İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri, kendi yetki ve sorumluluk sahalarındaki mahalle ve köy muhtarları ile bir bilgilendirme toplantısı düzenler ve bu konuda muhtarlara yazılı tebligat yapılır.

(5) İl/İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüklerince kendilerine teslim edilen kulak küpeleri, pasaportları ve kulak küpe numaralarının listesine istinaden kurbanlık olarak kesilen hayvanların bilgisayar destekli veri tabanından düşümleri yapılır.

### **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

#### **Kurban Hizmetleri Kapsamında Alınacak Çevresel Önlemler**

##### **Çevre kirliliğine karşı önleyici tedbirler**

**MADDE 14 –** (1) Büyükşehirlerde büyükşehir belediyeleri, diğer yerlerde belediyeler tarafından ilgili Karar, Yönetmelik, Tebliğ, Kurul kararları ve 9/8/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanununun ilgili maddelerinin uygulanmasını sağlamak maksadıyla, 15 inci maddede belirtilen hükümler çerçevesinde kurban satış ve kesim yerlerinde çevre kirliliğini önleyici tedbirleri de içeren bir yönetim planı hazırlanarak Komisyona sunulur ve uygulanır.

##### **Kurban satışı ve kesimi yapılacak yerlerin fiziksel özellikleri ve uyulması gereken kurallar**

**MADDE 15 –** (1) Mevcut hayvan pazarları ve borsaların dışında Komisyonlarca şehrin nüfus yoğunluğu dikkate alınarak şehirlerin ana girişlerinde ve uygun diğer alanlarında kurban satış yerleri belirlenir. Hayvanların şehir merkezlerine girişlerine ve bu satış yerlerinin dışında diğer yerlerde satışına müsaade edilmez.

(2) Su, elektrik, kanalizasyon veya foseptik çukuru ve benzeri alt yapısı olan yerler hazırlanır.

- (3) Kesim yerinin tabanı beton, beton asfalt ve benzeri sızdırmaz malzemeden olur.
- (4) Kurban satış ve kesim yerlerinde, su, tuvalet, kapalı oturma yeri ve benzeri sosyal ihtiyaçların karşılanacağı yerler ile hayvanların taşındıkları araçlara bindirilmesine ve araçlardan indirilmesine uygun rampalar yapılır.
- (5) Hayvanlar, zemini temiz ve kuru, etrafı ve üstü kapalı mahallerde, büyükbaş hayvanlar uzun ipli yular ile muhafaza edilir ve nakilleri sırasında yeteri kadar tecrübeli eleman bulundurulur.
- (6) Kesim yeri için, tazyikli suyla yıkama imkanına sahip, zeminde gerekli ızgara sistemi bulunan mekanlar seçilir, atık sular çevreye bırakılmaz, yeterli miktarda aydınlatma ve havalandırma sağlanır.
- (7) Hayvan dışkıları ve benzeri atıklar sızdırmaz, dayanıklı, yüksek yoğunluklu polietilen siyah torbalara 2/3 oranında konulur, gerektiğinde ikinci torba kullanılır, ağzı iyice bağlanır ve sızdırmaz kapalı özel atık taşıma kamyonları ile belediye tarafından düzenli olarak bertaraf edilir.
- (8) Satış yerlerinin temizlenmesi ve atıkların alınması belediyelerce her gün yapılır.
- (9) Belediyeler bayram öncesi ve süresince satış yerlerinde, bayram süresince kesim yerlerinde temizlik ve denetim birimlerinden yeterli sayıda eleman bulundurulur.
- (10) Satış noktalarında hayvan atıkları dışındaki atıklar da aynı şekilde biriktirilerek en kısa sürede belediyelerce düzenli olarak bertaraf edilmek üzere alınır.
- (11) Belediyeler kurban satış ve kesim yerlerinde yeterli miktarda atık taşıma aracı ve konteyner bulundurulur.
- (12) Belediyeler atık konteynerleri dolmadan ve toplanan atıkları sıkıştırmadan bertaraf alanına ulaştırır.
- (13) Belediyeler kurban satış ve kesim yerlerinde hayvanları tartmak için kantar bulundurulur.
- (14) Kullanılacak tüm makine ve ekipman ile çalışanların temizlik ve dezenfeksiyonu yaptırılır. Yeterli miktar ve basınçta ve içilebilir nitelikte kullanma suyu bulundurulur.
- (15) Biriken gübre, çöp ve sakatat ile diğer atıklar çevreye zarar vermeyecek şekilde üstü kapalı bir mahalde toplanır ve daha sonra hijyenik şartlara uygun olarak izale, bertaraf ve tahliyesi sağlanır. Kesim sonrası ortaya çıkan kan, tank veya benzeri sızdırmaz bir yerde toplanır ve uygun bir şekilde bertaraf edilir. Gübre birikimi için özel bir yer ayrılır. Hastalıklı organlar ile karkaslar en az iki metre derinliğinde çukurlara gömülüp üzeri kireçle örtülür veya uygun bir yerde yakılarak imha edilir. İmha işleminin, yakma suretiyle yapılması durumunda ilgili mevzuat hükümlerine uyulur.

**Etrafı kapatılmış özel mülk veya bahçesinde kurban keseceklerin uyması gereken kurallar**

**MADDE 16 –** (1) Kesim yeri beton, beton asfalt ve benzeri sızdırmaz malzemeden olur, çıkan kanın toprağa dağılmasını önlemek üzere hemen toprakla kapatılır, gerektiğinde kireçlenir.

(2) Kurbandan çıkan kullanılmayacak olan işkembe ve diğer benzeri atıklar sızdırmaz, dayanıklı yüksek yoğunluklu polietilen siyah torbalara 2/3 oranında konulur, gerektiğinde ikinci torba kullanılır, ağzı iyice kapatılıp bağlanır ve bayram süresince düzenli olarak hizmet verecek olan belediye temizlik ekiplerine teslim edilir. Bu hizmetlerin verilmediği yerlerde bahsedilen atıklar ve var ise hastalıklı bölümler kesim yapanlar tarafından en az iki metre derinliğinde çukura gömülür.

(3) Kesim sonunda kesim mahalli kanlı ve kirlenmiş bir durumda bırakılmaz, kan izi kalmayacak şekilde temizlenir, gerektiğinde kireçlenir.

(4) Kurban derilerinin taşınması esnasında kan sızmalarına ve çevre kirliliğine neden olunmaması yönünde tedbir alınır.

**Belediyelerin yükümlülükleri**

**MADDE 17 –** (1) Bayram öncesi ve bayram süresince belediyeler, kurban satışı ve kurban kesimi yapılacak yerlerde 15 inci maddede belirtilen çevre kirliliğine neden olunmaması için dikkat edilmesi gereken hususlar ile denetim esaslarına ilişkin hazırlanan 14 üncü maddede belirtilen yönetim planı çerçevesinde yeterli sayıda temizlik ekiplerini, araçlarıyla birlikte düzenli olarak çalışır halde tutarlar. Bayram süresince temizlik elemanı ve atık toplama aracı sayısı artırılır.

(2) Satış ve kesim yerlerinden kaçan büyükbaş hayvanların yakalanması için yakalama ekipleri oluşturulur.

**Denetim işlemleri**

**MADDE 18 –** (1) Kurban hizmetlerinin denetlenmesi Kurul ve Komisyon üyesi kurum ve kuruluşlar ile kolluk kuvvetlerince yapılır.

(2) Bayram öncesi ve bayram süresince zabıta birimlerince aralıksız denetim yapılır.

(3) Kurbanlık hayvanların yüklenmesi ve sevkleri sırasında ve hayvan kesimi/satışı yapılan yerlerde, Komisyon üyesi kurum ve kuruluşlar ile kolluk kuvvetlerince "Kontrol Listesi" Ek-3 çerçevesinde denetimler gerçekleştirilir, denetimlere ait kontrol listeleri dosyasında muhafaza edilir.

**Cezai hükümler**

**MADDE 19 –** (1) İlgili mevzuat ve Kurul/Komisyon Kararlarına aykırı hareket edenler hakkında aşağıdaki cezai işlemler uygulanır:

a) Kurban satış ve kurban kesim yerlerinde; Karar, Yönetmelik, Tebliğ, Kurul, Komisyon Kararları ve 2872 sayılı Çevre Kanunu hükümleri kapsamında çevre kirliliğinin önlenmesi için dikkat edilmesi gereken hususlar ve denetim esaslarına ilişkin hazırlanan yönetim planı çerçevesinde denetim yapılır. 2872 sayılı Çevre Kanununun 8 inci maddesinde yer alan hususlara aykırı hareket edenlerden;

1) Park, bahçe, cadde, sokak, bina önleri, meydan gibi umuma açık ve kurban satış ile kesimine uygun olmayan yerlerde bu tür faaliyetlerde bulunanlar ile kesime uygun alanlarda gerekli önlemleri almayanlara Çevre Kanununun 20 nci maddesinin (s) bendi gereğince, 203 TL,

2) Kurban kesim yerlerinde gerekli yasaklara uymayan ve önlem almadan kurban atıklarını toprağa veren tesislere ise Çevre Kanununun 20 nci maddesinin (j) bendi gereğince toplu kesimler için 50.975 TL, bu fiilin konutlarda işlenmesi halinde 1.267 TL cezai işlem aynı Kanunun 24 üncü maddesi kapsamında uygulanır.

b) Cadde, sokak ve parkları kurban kesim yeri olarak kullananlar ile kurban kesiminden sonra kan, atık ve iç organları sokak, cadde ve parklarda bırakanlara, yetkili birimlerce gerekli yasal yaptırımlar uygulanır.

c) 24/6/2004 tarihli ve 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununun 12 nci maddesinin birinci fıkrasına göre; hayvanların kesilmesi: dini kuralların gerektirdiği özel koşullar dikkate alınarak hayvanı korkutmadan, ürkütmeden, en az acı verecek şekilde, hijyenik kurallara uyularak ve usulüne uygun olarak bir anda yapılır. Hayvanların kesiminin ehliyetli kişilerce yapılması sağlanır. Bu hükümlere aykırı hareket edenlere hayvan başına 1.097 TL idari para cezası uygulanır.

ç) 5199 sayılı Kanunun 12 nci maddesinin ikinci fıkrasına göre "Dini amaçla kurban kesmek isteyenlerin kurbanlarını dini hükümlere, sağlık şartlarına, çevre temizliğine uygun olarak, hayvana en az acı verecek şekilde bir anda kesimi, kesim yerleri, ehliyetli kesim yapacak kişiler ve ilgili diğer hususlar Bakanlık, kurum ve kuruluşların görüşü alınarak, Diyanet İşleri Başkanlığının bağlı olduğu Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir." hükmüne aykırı hareket edenlere hayvan başına 2752 TL idari para cezası uygulanır.

d) 5199 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine göre; hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sıcağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çekirtmek yasak olup bu hükme aykırı davranışlara 546 TL idari para cezası uygulanır.

e) 5199 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin birinci fıkrasının (e) bendine göre; kesin olarak öldüğü anlaşılmadan hayvanların vücutlarına müdahalede bulunmak yasak olup bu hükme aykırı davranışlara 546 TL para cezası uygulanır.

(2) Birinci fıkrada yer alan cezai işlemler İçişleri Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının ilgili birimleri ile belediyelerce uygulanır.

### BEŞİNCİ BÖLÜM

#### Çeşitli ve Son Hükümler

#### Koordinasyon sağlanacak kurum ve kuruluşlar

**MADDE 20 –** (1) Koordinasyon sağlanacak kurum ve kuruluşlar aşağıda gösterilmiştir:

- Diyanet İşleri Başkanlığı,
- İçişleri Bakanlığı,
- Millî Eğitim Bakanlığı,
- Sağlık Bakanlığı,
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı,
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı,
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı,
- Belediyeler,
- TRT Genel Müdürlüğü,
- Türkiye Diyanet Vakfı,
- Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşları,
- Ticaret Borsaları,
- Türk Veteriner Hekimleri Birliği,
- Kasaplar Odası,
- Et ve Süt Kurumu.

#### Diğer hususlar

**MADDE 21 –** (1) Komisyonlar tarafından düzenlenecek eğitim kurslarına komisyon üyesi kurum ve kuruluşlar tarafından gerekli destek sağlanır.

(2) Komisyonlarca gerekli görülen il ve ilçelerde Kurban Bayramı öncesinde ve süresince İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlerinin sorumluluğunda ve Hayvan Sağlığı, Yetiştiriciliği ve Su Ürünleri Şube Müdürlerinin koordinasyonunda yeterli sayıda araç ile nöbetçi veteriner hekim görevlendirilir. Satılamayan hayvanların geri dönüşlerinde veteriner sağlık raporu düzenlenebilmesi amacıyla Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl/İlçe Müdürlüklerince yeterli sayıda veteriner hekim görevlendirilir.

(3) Bu Tebliğin üçüncü bölümünde yer alan hususların yerine getirilmesi ve ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla gerekli işbirliği ve koordinasyonun sağlanması için il ve ilçelerde Hayvan Sağlık Zabıtası Komisyonları acilen toplanır ve Tebliğ hükümlerinin işlerliğini artırmaya yönelik gerekli karar ve önlemler alınır.

(4) Belediyeler, halk sağlığı müdürlükleri ve toplum sağlığı merkezleri tarafından kurban kesim günlerinde kesim yerlerinden gelecek çağrılara seri bir şekilde ulaşılabilmesi için gerekli tedbirler alınır ve bu hususta bilgilendirme çalışmaları yapılır.

(5) Başkanlıkça TRT ve özel radyo ve televizyon kuruluşları ile işbirliği yapılarak Kurban Bayramı öncesi kamuoyunun bilgilendirilmesi sağlanır.

**Yürürlükten kaldırılan tebliğler**

**MADDE 22 – (1)** Aşağıda yazılı tebliğler yürürlükten kaldırılmıştır:

- a) 28/10/2009 tarihli ve 27390 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “2009 Yılı Kurban Hizmetlerinin Uygulanmasına Dair Tebliğ”.
- b) 2/9/2010 tarihli ve 27717 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “2010 Yılı Kurban Hizmetlerinin Uygulanmasına Dair Tebliğ”.
- c) 25/9/2011 tarihli ve 28065 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “2011 Yılı Kurban Hizmetlerinin Uygulanmasına Dair Tebliğ”.
- ç) 28/8/2012 tarihli ve 28395 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “2012 Yılı Kurban Hizmetlerinin Uygulanmasına Dair Tebliğ”.
- d) 20/7/2013 tarihli ve 28713 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “2013 Yılı Kurban Hizmetlerinin Uygulanmasına Dair Tebliğ”.
- e) 7/8/2014 tarihli ve 29081 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “2014 Yılı Kurban Hizmetlerinin Uygulanmasına Dair Tebliğ”.
- f) 12/8/2015 tarihli ve 29443 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “2015 Yılı Kurban Hizmetlerinin Uygulanmasına Dair Tebliğ”.
- g) 3/8/2016 tarihli ve 29790 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “2016 Yılı Kurban Hizmetlerinin Uygulanmasına Dair Tebliğ”.

**Yürürlük**

**MADDE 23 – (1)** Bu Tebliğ yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

**Yürütme**

**MADDE 24 – (1)** Bu Tebliğ hükümlerini Başbakan Yardımcısı yürütür.

**Ekleri için tıklayınız.**

## DUYURU

### KURBANLIK HAYVAN SATIN ALIRKEN DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

- ✓ DİNİ ÖLÇÜLERE UYGUN OLMASI
- ✓ SAĞLIKLI, BESİLİ OLMASI, GEBE OLMAMASI,
- ✓ VETERİNER SAĞLIK RAPORUNUN BULUNMASI, AŞI KAYDI OLMASI,
- ✓ KULAKLARININ KÜPELİ OLMASI,
- ✓ BÜYÜKBAŞ HAYVANLARIN PASAPORTLARININ BULUNMASI,
- ✓ KÜÇÜKBAŞ HAYVANLARIN NAKİL BELGELERİNİN OLMASI,
- ✓ KURBANLIK HAYVANLARIN ERKEK OLANLARININ TERCİH EDİLMESİ,
- ✓ SIĞIRLARIN İKİ YAŞINI DOLDURMUŞ OLMASI,

### KURBAN KESİM YERLERİ

- ✓ ŞEHİRLERDE KESİMHANE VE KURBAN KOMİSYONLARININ BELİRLEDİĞİ KESİM YERLERİNDE,
- ✓ KÖYLER VE BELİRLENMİŞ KESİM YERİ BULUNMAYAN YERLERDE KENDİ BAĞÇESİNDE KESİLECEK VE ÇEVREYE ZARAR VERİLMEMEYECİTİR,
- ✓ CADDE, SOKAK VE PARK GİBİ KAMUSAL ALANLARDA KURBAN KESİLMEMEYECİTİR.

### KURBAN KESİLDİKTEN SONRA TOPLUM SAĞLIĞI AÇISINDAN

- ✓ KAN, ATIKLAR VE İÇ ORGANLAR SOKAK VE CADDELERE BIRAKILMAYACAK, EVCİL VE YABANİ HAYVANLARA VERİLMEMEYECİK, DERİN ÇUKURLARA GÖMÜLEREK İMHA EDİLECEKTİR.

**KURBAN HİZMETLERİ KOMİSYONU BAŞKANLIĞI**

**DUYURU**

**KURBAN OLARAK KESİLEN SIĞIR CİNSİ HAYVANLARIN KULAK  
KÜPE VE PASAPORTLARI**

- ✓ ÜRETİCİLER
- ✓ SATICILAR
- ✓ KASAPLAR
- ✓ KASAP YARDIMCILARI
- ✓ VETERİNER HEKİMLER
- ✓ MUHTARLAR
- ✓ BELEDİYE ZABITA GÖREVLİLERİ
- ✓ VEKÂLETLE KURBAN KESİM ORGANİZASYONU YAPANLAR
- ✓ DİĞER GÖREVLİLER

VASITASIYLA İL VEYA İLÇE GIDA, TARIM VE HAYVANCILIK  
MÜDÜRLÜKLERİNE KURBAN BAYRAMINI TAKİP EDEN 7 GÜN İÇİNDE  
TESLİM EDİLECEKTİR.

**KURBAN HİZMETLERİ KOMİSYONU BAŞKANLIĞI**

| KONTROL LİSTESİ                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |       |             |          |
|---------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------|-------------|----------|
| Kurbanlık Hayvanların Yüklenmesi, Taşınması ve Boşaltılması İle İlgili Hususlar |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | UYGUN | UYGUN DEĞİL | AÇIKLAMA |
| 1                                                                               | Nakil araçları hayvanların güvenli bir biçimde sevklerini sağlamak amacıyla, üzerleri hava şartlarına uygun ve hayvanlara yeterli hava sağlayacak şekilde kapatılır. Ayrıca kapakların sağlam ve hayvanların atlama ve kaçmalarını engelleyecek şekilde olması sağlanır.                                                                                       |       |             |          |
| 2                                                                               | Araçlarda hayvanların hacimlerine ve planlanan yolculuğa uygun yeterli alan ve yükseklik olması sağlanır. Araçların yükleme yapılmadan önce temizlik ve dezenfeksiyonu yapılır, aracın taban döşemeleri üzerine en az 2 cm kalınlığında yataklık, sap, saman, talaş ve benzeri maddeler serilmesi sağlanır.                                                    |       |             |          |
| 3                                                                               | Yüklenmeden önce ve sonra nakil araçları Sağlık Bakanlığından izinli dezenfektanlarla dezenfekte edilir.                                                                                                                                                                                                                                                       |       |             |          |
| 4                                                                               | Hayvanların nakil vasıtalarına aşırı yüklenmelerine, nakliye sırasında yaralanma veya gereksiz yere acı ve ıstırap çekmelerine neden olabilecek nakil vasıtaları ile sevklerine izin verilmez.                                                                                                                                                                 |       |             |          |
| 5                                                                               | Hayvanların nakliyesinin sekiz saatten uzun sürmesi durumunda, uygun aralıklarla hayvanlara yem ve su verilmesi ve dinlendirilmesi konularında nakliyecisi ve hayvan sahibine bilgi verilir, nakil araçlarının yem ve su yönünden tedarikli olup olmadıkları, ilk yardım çantası ile yeteri miktarda organ, yular bulundurup bulundurmadıkları kontrol edilir. |       |             |          |
| 6                                                                               | Kaçak hayvan hareketlerine karşı yol kontrol ve denetimleri yapılır.                                                                                                                                                                                                                                                                                           |       |             |          |
| Satış Yerlerine Yönelik Alınacak Önlemler                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |       |             |          |
| 1                                                                               | Hayvancılık işletmelerinden doğrudan yapılan satışlar hariç kurbanlık hayvanlar; hayvan pazarı, canlı hayvan borsası, hayvan park ve panayırıların yanı sıra komisyonlarca alınan kararlar doğrultusunda belirlenen kurban satış yerlerinde ve özel kurban kesimi yapılacak işletmelerde alınıp satılır.                                                       |       |             |          |
| 2                                                                               | Kurbanlık hayvan alım ve satım yerleri; resmi ve belediye veteriner hekimleri ile belediye zabıta ekipleri işbirliğinde etkin olarak denetlenerek kontrol edilir.                                                                                                                                                                                              |       |             |          |

|                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                |  |                                |
|--------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------|--|--------------------------------|
| 3                                                | Kurbanlık hayvan satış yerleri belediyelerce her gün sabah ve akşam usulüne uygun olarak temizlenir ve dezenfekte edilir.                                                                                                                                                                                              |                                |  |                                |
| 4                                                | Satış yerlerine gelen hayvanlar giriş ve çıkışlarda bulaşıcı hastalıklar yönünden kontrol edilir ve hastalıklı hayvanların nakline izin verilmez.                                                                                                                                                                      |                                |  |                                |
| <b>Kesim Yerlerinde Dikkat Edilecek Hususlar</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                |  |                                |
| 1                                                | Kurbanlık hayvanlar, belediyelerde çalışma izni almış kesimhane ile Komisyonların belirlediği kesim yerlerinde; köylerde ve belirlenmiş kesim yeri bulunmayan yerlerde ise cadde, sokak ve parka bakmamak kaydıyla kendi bahçelerinde usulüne uygun olarak ve çevreye zarar vermeyecek şekilde ehil kişilerce kesilir. |                                |  |                                |
| 2                                                | Kurban kesim yerlerindeki atıkların, kan ve diğer organların çevre kirliliğine sebep olmaması için gerekli önlemler alınır.                                                                                                                                                                                            |                                |  |                                |
| 3                                                | Kesim sırasında oluşan atıklar, kist hidatik riskine karşı karaciğerler ve akciğerler evcil ve yabani hayvanlara verilmez. Derin çukurlara gömülerek bertaraf edilir.                                                                                                                                                  |                                |  |                                |
| 4                                                | Kurbanlık hayvanların derileri usulüne uygun şekilde yüzülür.                                                                                                                                                                                                                                                          |                                |  |                                |
| 5                                                | Belediye ve köy muhtarlarınca çevre ve toplum sağlığı dikkate alınarak temizlik yaptırılır.                                                                                                                                                                                                                            |                                |  |                                |
| <b>Denetimi Yapan Personel</b>                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <b>Denetimi Yapan Personel</b> |  | <b>Denetimi Yapan Personel</b> |

EK-4

ÇADIR NO

**KURBAN SATIŞ YERİ TAAHHÜTNAMESİ**

|                                |           |           |
|--------------------------------|-----------|-----------|
| KURBAN SATIŞ YERİNİN ADI       |           |           |
| SATICI /ÇADIR SAHİBİ BİLGİLERİ |           |           |
| ADI SOYADI                     |           |           |
| T.C KİMLİK NO                  |           |           |
| ADRES                          |           |           |
| TELEFON                        |           |           |
| GETİRİLECEK HAYVAN SAYISI      | BÜYÜKBAŞ: | KÜÇÜKBAŞ: |

2017 Yılı Kurban Hizmetlerinin Uygulanmasına Dair Tebliğ'de belirtildiği üzere "Kurban olması dinen sakıncalı olan hayvanlar kurban satış yerlerine getirilemez." hükmü kapsamında kurban vasfı taşımayan hayvanların kurban satış yerine getirilmemesi gerekmektedir. Bu kapsamda kurban satış yeri görevlileri tarafından yapılacak kontrollerde belgesiz, sağlık durumu iyi olmayan, gebe, özellikle büyükbaş hayvanlarda 2 yaşını doldurmamış (kapak atmamış), kurban vasfı taşımayan hayvanların kurban satış yerine alınmayacağını ve satışına izin verilmeyerek yasal işlem başlatılacağını hayvan sahibi/çadır sahibi koşulsuz kabul eder.

İş bu taahhütname, mahallinde tanzim edilerek imza ile kayıt altına alınmıştır.

Taahhüt Eden

Kurban Satış Yeri Yetkilisi

## Kurban Satış Yerleri Kontrol Formu

|                                                                                                                |                                                                                                                                                                                 | Puan | Puan |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|
|                                                                                                                |                                                                                                                                                                                 | 100  |      |
| <b>Temizlik ve genel düzen (20)</b>                                                                            |                                                                                                                                                                                 | 20   |      |
| 1                                                                                                              | a Kurban satış yerinin içindeki yollar asfalt, çakıl vb. ile toz ve çamur olmayacak malzeme ile kaplanmış mı?                                                                   | 5    |      |
|                                                                                                                | b Kurban satış yeri genel olarak temiz mi?                                                                                                                                      | 2    |      |
|                                                                                                                | c Satış yerinde oluşan hayvan atık ve pislikleri günlük olarak alınarak temizliği düzenli yapıyor mu?                                                                           | 2    |      |
|                                                                                                                | ç Yeterince ve uygun yön levhaları var mı?                                                                                                                                      | 2    |      |
|                                                                                                                | d Otopark alanı yeterli mi?                                                                                                                                                     | 1    |      |
|                                                                                                                | e Alanda yeterince çöp kutusu var mı?                                                                                                                                           | 2    |      |
|                                                                                                                | f Oluşacak katı atıklar (hayvan gübresi vb.) için sızdırmaz, kokuyu önleyici depolama alanı var mı?                                                                             | 2    |      |
|                                                                                                                | g Satıcılara kurban satış yeri ile ilgili taahhütname dolduruluyor mu?                                                                                                          | 4    |      |
| <b>Hayvanların indirilip bindirilme rampaları (6)</b>                                                          |                                                                                                                                                                                 | 6    |      |
| 2                                                                                                              | a Kurbanlık hayvanların araçlara bindirilmesi ve indirilmesi için, satış yerinin içinde, etrafı hayvanların kaçmasını önleyecek şekilde korkuluklarla çevrili rampaları var mı? | 4    |      |
|                                                                                                                | b Kurbanlık hayvanların araçlara bindirilmesi ve indirilmesi bu rampalardan yapılıyor mu?                                                                                       | 2    |      |
| <b>Kurban satış yerinin girişinde hayvanların kurban olmaya uygun olup olmaması ile ilgili kontroller (22)</b> |                                                                                                                                                                                 | 22   |      |
| 3                                                                                                              | a Yeterince veteriner hekim var mı?                                                                                                                                             | 3    |      |
|                                                                                                                | b Kurbanlıklar satış alanına tek kapıdan kontrol altında alınıyor mu?                                                                                                           | 3    |      |
|                                                                                                                | c Bütün kurbanlıklar için veteriner sağlık raporu, pasaport ve nakil belgesi kontrolü yapılıyor mu?                                                                             | 5    |      |
|                                                                                                                | ç Bütün kurbanlıklara yaş kontrolü yapılıyor mu?                                                                                                                                | 5    |      |
|                                                                                                                | d Kurbanlıklara sağlık kontrolü yapılıyor mu?                                                                                                                                   | 2    |      |
|                                                                                                                | e Kurbanlığa uygun olmayan hayvanlar işaretleniyor mu?                                                                                                                          | 2    |      |
|                                                                                                                | f Kurbanlığa uygun olmayan hayvanların işaretlendiği konusunda satış alanında halka yönelik bilgilendirme afişleri var mı?                                                      | 2    |      |
| <b>Hayvan barınma yerleri (20)</b>                                                                             |                                                                                                                                                                                 | 20   |      |
| 4                                                                                                              | a Hayvan barınma yerlerinin ızırı ve çevresi örtülüyor mü?                                                                                                                      | 8    |      |
|                                                                                                                | b Hayvan barınma yerlerinin yeterli havalandırması var mı?                                                                                                                      | 3    |      |
|                                                                                                                | c Hayvanlar için düzenli yemlik ve suluklar var mı?                                                                                                                             | 4    |      |
|                                                                                                                | ç Hayvanların yatacakları yerlerin zemini temiz ve kuru mu?                                                                                                                     | 5    |      |
| <b>Sosyal mekanlar (20)</b>                                                                                    |                                                                                                                                                                                 | 20   |      |
| 5                                                                                                              | a Mescit var mı?                                                                                                                                                                | 3    |      |
|                                                                                                                | b Abdest alma yeri var mı?                                                                                                                                                      | 2    |      |
|                                                                                                                | c Lavabo var mı? / Temiz mi?                                                                                                                                                    | 3    |      |
|                                                                                                                | ç WC var mı? / Temiz mi?                                                                                                                                                        | 3    |      |
|                                                                                                                | d Dinlenme alanı uygun mu (masa-sanda, ye, gölgelik vb.)?                                                                                                                       | 3    |      |
|                                                                                                                | e Çay ikramı vb. var mı?                                                                                                                                                        | 2    |      |
|                                                                                                                | f Kurban satış alanında acil sağlık müdahalesi için revir ve sağlık görevlisi var mı?                                                                                           | 4    |      |
| <b>Satıcıların kalma yerleri (8)</b>                                                                           |                                                                                                                                                                                 | 8    |      |
| 6                                                                                                              | a Satıcılar için kalma yerleri mevcut mu?                                                                                                                                       | 3    |      |
|                                                                                                                | b WC'si var mı? / Temiz mi?                                                                                                                                                     | 1    |      |
|                                                                                                                | c Banyosu var mı? / Temiz mi?                                                                                                                                                   | 1    |      |
|                                                                                                                | ç Yemek pişirmek için uygun mutfak var mı?                                                                                                                                      | 1    |      |
|                                                                                                                | d Barınma alanında yangın önlemleri alınmış mı?                                                                                                                                 | 2    |      |
| <b>Güvenlik (4)</b>                                                                                            |                                                                                                                                                                                 | 4    |      |
| 7                                                                                                              | a Kurban satış alanında güvenliği sağlamak üzere yeterince zabita veya özel güvenlik görevlisi var mı?                                                                          | 2    |      |
|                                                                                                                | b Sahte para için önlem alınmış mı?                                                                                                                                             | 2    |      |

## Kurban Kesim Yerleri Kontrol Formu

|                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Puan | Puan |
|----------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|
| Temizlik ve genel düzen (25)                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | 100  |      |
| a                                                              | Kurban kesim yerinin içindeki yollar asfalt, çakıl vb. ile toz ve çamur olmayacak malzeme ile kaplanmış mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | 25   |      |
| b                                                              | Kurban kesim yeri genel olarak temiz mi?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | 3    |      |
| c                                                              | Kesim yerinde oluşan hayvan atık ve pisliklerinin temizliği düzenli yapılıyor mu?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 2    |      |
| d                                                              | Yeterince ve uygun yön levhaları var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | 2    |      |
| e                                                              | Otopark alanı yeterli mi?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 1    |      |
| f                                                              | Alanda yeterince çöp kutusu var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | 1    |      |
| g                                                              | Kesim sonrası oluşan atık, artık ve yan ürünlerin hijyenik şartlara uygun olarak çevre ve toplum sağlığına zarar vermeyecek şekilde izale, bertaraf ve tahliyesi sağlanmış mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | 2    |      |
| h                                                              | Kesim artığı, insan tüketimine uygun olmayan et ve diğer kısımların daha sonra alınmak üzere toplanacağı üstü kapalı bir yer var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | 5    |      |
| i                                                              | Oluşan kesim artıklarının ekonomik olarak değerlendirilebilmesi için yapılan çalışmalar var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | 3    |      |
| j                                                              | Kesim yerinde, hayvanlardan insanlara bulaşan hastalıklar olan zoonozlar açısından, kesilen hayvanın sağlıklı olup olmadığına dair bazı temel bilgiler (kanın koyuluğu, ciğerlerde görülebilecek kistler, lezyonlar, derialtı kanama odakları gibi bir takım şüpheli durumlar) ve hayvandan kistli, hastalıklı bölgeleri uzaklaştırdıktan sonra kullandığı bıçak vb. ekipmanı değiştirmesi, kullandığı malzemelerin dezenfeksiyonunu sağlamanın önemi ile ilgili afişler asılmış mı? | 2    |      |
| k                                                              | Kesim alanının etrafı dışardan köpek vb. giremeyecek şekilde çevrilmiş mi?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 3    |      |
| Hayvanların indirilip bindirilme rampaları (6)                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | 6    |      |
| a                                                              | Kurbanlık hayvanların araçlara bindirilmesi ve indirilmesi için satış yerinin içinde, etrafı hayvanların kaçmasını önleyecek şekilde korkuluklarla çevrili rampalar var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | 4    |      |
| b                                                              | Kurbanlık hayvanların araçlara bindirilmesi ve indirilmesi bu rampalardan yapılıyor mu?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | 2    |      |
| Kesim yeri (35)                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | 35   |      |
| a                                                              | Kesim yapılacak yer; zemininde su ve kan birikmeyen, kolay yıkanabilir ve dezenfekte edilebilir yapıda mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 9    |      |
| b                                                              | Kesim yapılacak yer kapalı ise; ısıtılma ve havalandırma yeterli ölçüde mi?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | 2    |      |
| c                                                              | Kesim yerinde ihtiyacı karşılayacak ölçüde su mevcut mu ve kullanıcıların kolay ulaşabileceği şekilde dağıtım yapılmış mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 2    |      |
| d                                                              | Kesim sonrası yıkama suyu ile dış ortama taşınan, kan ve yağ içeren, pis suyun arıtılması için arıtma üniteleri var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | 3    |      |
| e                                                              | Kesim yerinde kesim için gelenlerin kullandığı sosyal mekanların dışında; yetiştirici, satıcı, görevli personel, kasap ve kasap yardımcılarının sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yerler (su, tuvalet, mescit, kapalı oturma yerleri vb.) var mı?                                                                                                                                                                                                                            | 5    |      |
| f                                                              | Hayvanların birbirlerini görmelerini engelleyici bir düzenleme getirilmiş mi?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | 2    |      |
| g                                                              | Kesim için gelenlerin et takimini vb. yapabileceği yeterli ve montazam alan var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | 4    |      |
| h                                                              | Kanın kan tanklarında depolanması ya da bir kanalla toplandıktan sonra atık suyun verilmesi için şehir kanalizasyon şebekesine bağlantının olması veya sızdırmaz fosseptik çukurlar yapılması, vidanjörlerle düzenli olarak çekilmesi sağlanmış mı?                                                                                                                                                                                                                                  | 5    |      |
| i                                                              | Ete temas eden bıçak vb. aletler ve kesim işinde çalışanların ellerinin temizlik ve dezenfeksiyonu için uygun bir sistem var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | 3    |      |
| Sosyal mekanlar (20)                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | 20   |      |
| a                                                              | Mescid var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | 3    |      |
| b                                                              | Abdest alma yeri var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | 2    |      |
| c                                                              | Lavabo var mı? / Temiz mi?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 3    |      |
| d                                                              | WC var mı? / Temiz mi?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | 3    |      |
| e                                                              | Dinlenme alanı uygun mu (masa-sandalye, gölgelik vb.)?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | 3    |      |
| f                                                              | Çay ikramı vb. var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | 2    |      |
| g                                                              | Kurban kesim alanında acil sağlık müdahalesi için revir ve sağlık görevlisi var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | 4    |      |
| Kesim görevlileri (12)                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | 12   |      |
| a                                                              | Kesim görevlileri kesim sırasında çizme ve önlük giyorlar mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | 3    |      |
| b                                                              | Kesim görevlilerinin hijyen eğitimi belgesi var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | 4    |      |
| c                                                              | Kesim görevlilerinin "Kurban Kesim Elemanı Yetiştirme ve Geliştirme Kursu Bitirme Belgesi" ya da kasaplık belgesi var mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 5    |      |
| Kaşan hayvanları yakalama ile ilgili bir önlem alınmış mı? (2) |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | 2    |      |
| a                                                              | Kaşan hayvanları yakalama ile ilgili bir önlem alınmış mı?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 2    |      |